

Корнієнко П. С.,

заступник проректора по науково-педагогічній
роботі з філіями Національної академії статистики,
обліку та аудиту, доцент кафедри соціально-
гуманітарних дисциплін, кандидат юридичних наук,
доцент

УДОСКОНАЛЕННЯ ПРАВОЗАХИСНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ: КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ

Права і свободи людини були і залишаються дороговказом конституційного розвитку суспільства та держави в Україні. Так, стаття 3 Основного Закону встановлює, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності Української держави, яка відповідає перед людиною за свою діяльність.

Основний Закон у Розділі II “Права, свободи та обов’язки людини і громадянина” встановлює доволі досконалу систему прав і свобод людини, а також загальні принципи та положення, які мають на меті визначити зміст гарантій і механізмів реалізації цих прав і свобод. Разом із тим, окремі з них, особливо у соціально-економічній сфері (право на житло (ст. 47), право на доступне медичне обслуговування (ст. 49) та ін.), залишаються на сьогодні переважно декларативними. Це сприяє поширенню певних сумнівів громадян у спроможності держави забезпечити їх конституційні права.

Тому, нині особливої гостроти набуває проблема удосконалення існуючої системи гарантій прав і свобод людини в Україні. Її розв’язанню сприяє й започаткування в 2012 році роботи Конституційної Асамблеї, покликаній модернізувати, тобто оновити Основний Закон, трансформувавши його із декларації в надійний механізм правозахисної діяльності держави, громадянського суспільства та його органів. Перспективність роботи асамблеї, а наше переконання, зумовлюється й створенням в її складі Комісії з питань прав, свобод і обов’язків людини і громадянина на чолі з суддею Європейського суду з прав людини проф. Буткевичем В.Г. Станом на 2013 рік Комісія завершила підготовку пропозицій до Концепції внесення змін до Конституції України. Але, очевидно, що на цьому модернізація конституційно-правових засад правозахисної діяльності не завершується.

Конструктивне розв’язання зазначеної проблематики передбачає удосконалення існуючих юридичних механізмів закріплення та реалізації конституційних прав і свобод людини, а також оптимізацію правозахисної діяльності уповноважених суб’єктів конституційного права загалом. Зволікання з вирішенням цієї проблеми ставить під сумнів ефективність функціонування Української держави та становить загрозу її національній безпеці та обороні.

Очевидно, що посилення гарантій прав і свобод людини та оптимізація правозахисної діяльності вимагають комплексного теоретико-методологічного забезпечення. І певні здобутки у цій сфері можна констатувати з огляду на відповідні роботи таких українських учених-конституціоналістів як Ю. Барабаш, О. Батанов, В. Колісник, А. Колодій, О. Копиленко, О. Марцеляк,

Ж. Пустовіт, О. Пушкіна, В. Серьогін, О. Скрипнюк, В. Федоренко, О. Фрицький, В. Шаповал, Ю. Шемшученко і ін.

Узагальнюючі зміст обґрунтованих наведеними правознавцями пропозицій щодо вдосконалення гарантій реалізації конституційних прав і свобод людини, можна констатувати, що вони зводяться до: переосмислення та оптимізації широкого спектру соціальних прав і свобод людини та громадянина з метою наближення їх до реальних можливостей держави забезпечувати і гарантувати ці права; створення законодавчих механізмів реалізації т. з. «новітніх» конституційних прав людини – права на мир, екологічну та ядерну безпеку тощо; унормування в законах України дієвих механізмів реалізації конституційних прав і свобод людини, які можуть бути реалізовані колективно (права на вибори, референдуми, мирні збори, мітинги, походи і демонстрації, страйки тощо); створення конституційних механізмів для забезпечення належної реалізації конституційних прав і свобод для людей зі спеціальним соціальним (біженці, переміщені та повернуті особи, особи без громадянства, трудові мігранти, особи, позбавлені волі в судовому порядку, особи з обмеженими можливостями), віковим (діти, люди похилого віку) чи професійним (військовослужбовці) статусом тощо.

У свою чергу, кожен із названих шляхів удосконалення юридичних гарантій прав і свобод людини вимагає комплексного підходу. Деякі, навіть особисті та політичні права людини, передбачені Загальною декларацією прав людини і закріплені в Основному Законі, роками залишаються без належної уваги законодавців і суб'єктів законодавчої ініціативи. Ідеться про проекти законів України «Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання», «Про місцевий референдум», «Про мирні заходи», «Про звернення громадян» (нова редакція), «Про внесення змін до деяких законів України щодо участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики, вирішення питань місцевого значення» і ін.

Безсумнівно, нині вимагають своєї оптимізації й організаційно-правові гарантії реалізації конституційних прав і свобод людини. Насамперед, ідеться про оптимізацію форм і методів правозастосовної діяльності таких суб'єктів конституційного права, як територіальні громади, органи державної влади і органи місцевого самоврядування, інститути громадянського суспільства та ін. Адже, навіть при наявності таких спеціалізованих правозахисних інституцій в Україні як Уповноважений Верховної Ради України із прав людини, Урядовий уповноважений у справах Європейського суду з прав людини, правозахисні громадські організації тощо, стан захищеності та гарантованості прав і свобод людини в Україні змушує очікувати кращого. Про що, з поміж іншого, свідчить і значна кількість програних Україною своїм громадянам справ у Європейському суді з прав людини.

Однією з причин низької ефективності існуючих на сьогодні в Україні механізмів нормативно-правового і організаційного захисту та гарантування конституційних прав і свобод людини є їх безсистемний характер. Адже правотворча та правозастосовна діяльність уповноважених суб'єктів у сфері захисту та гарантування прав і свобод людини не розглядається науковцями і юристами-практиками в органічному поєднанні, як комплексна правозахисна діяльність. До сьогодні монографічні дослідження конституційної

правозахисної діяльності, не зважаючи на актуальність цієї проблематики як для правової теорії, так і для практики, в українській юридичній науці відсутні.

Натомість, дослідження конституційних основ правозастосовної діяльності в Україні матиме на меті формування теоретико-методологічних основ комплексної цілеспрямованої правотворчої та правозастосовної діяльності у сфері захисту та гарантування конституційних прав і свобод людини, а також сприятиме належному науковому обґрунтуванню пропозицій щодо удосконалення чинного законодавства у сфері правозастосовної діяльності.

Дослідження визначеної наукової проблематики передбачатиме пізнання сутності та змісту конституційної правозахисної діяльності як важливої юридичної категорії, а також вивчення особливостей генезису як конституційної правозахисної діяльності, так і знань та уявлень про її юридичну природу та особливості.

Важливим вбачається й дослідження правозахисної діяльності з точки зору її класифікації та систематизації. Адже ця категорія, будучи узагальнюючою, різниться в залежності від видів конституційної правозахисної діяльності. Завершення пізнання юридичної природи конституційної правозахисної діяльності передбачає вивчення її динамічних властивостей. Так, конституційна правозахисна діяльність потребує свого дослідження як вид юридичного процесу. Адже, за своїм змістом ця діяльність розкривається, у першу чергу, через певні взаємозумовлені та логічно послідовні процесуальні стадії.

Будник Ю. В.

здобувач Національного університету «Острозька академія»

МОДЕРНІЗАЦІЯ ІНСТИТУТУ ВСЕУКРАЇНСЬКОГО РЕФЕРЕНДУМУ: КОНСТИТУЦІЙНІ ТА ЗАКОНОДАВЧІ АСПЕКТИ

Як відомо, свого часу інститут всеукраїнського референдуму відіграв державотворчу роль у становленні України як суверенної та незалежної країни. Проведення першого в історії України загальнонаціонального референдуму було призначене Верховною Радою Української РСР на підставі Закону Української РСР «Про всеукраїнський та місцеві референдуми» від 3 липня 1991 р. Його результати були переконливими – 90,3 % громадян Української РСР підтвердили чинність Акта проголошення незалежності України. Уже 2 грудня 1991 р. незалежність України була визнана Польщею та Канадою, а пізніше – всім світом. Так, лише з 1 грудня 1991 р. по 31 січня 1992 р. Україну як суверенну незалежну державу визнали понад 100 країн.

На підставі результатів всеукраїнського референдуму 1 грудня 1991 р. Україна першою з колишніх радянських республік заявила, що стосовно себе Договір 1922 р. про утворення СРСР вважає недійсним і не чинним. 8 грудня 1991 р. підписання Біловезької угоди президентами Росії, України та головою Верховної Ради Білорусі юридично припинило існування Радянського Союзу.